

Naschrift

Gaarne maak ik van de gelegenheid gebruik om bij de Etymologische Aantekeningen van Dr. van Haeringen een kort naschrift te plaatsen.

Over zijn opmerkingen naar aanleiding van *deem* kan ik kort zijn. Ik ben nl. volledig overtuigd van hun juistheid. De etymologie van Dr. van Haeringen is ongetwijfeld de enig goede en de mijne was een misgreep.

Daarentegen zou ik mijn afleiding van *geer*, *gier* willen staande houden. Ik mag daartoe misschien de aandacht vestigen op mijn artikel Aantekeningen bij Dialektkaartjes, Tschr. 56, 241 vgg., waarin ik, zij het (wegens gebrek aan tijd) in veel beknopter vorm dan ik mij destijds had voorgesteld, een bespreking heb gewijd aan de kaarten van de *á*, de objektsvorm *oe-joe* en de *wrat*, zoals ik Hand. X, 141 aankondigde te zullen doen. Ik meen in deze studie aan de Rijn-Maas-expansie een begin van wetenschappelijke waarschijnlijkheid te hebben gegeven. Wanneer men mijn beschouwing over de *gier-geer*-expansie in het kader van genoemd artikel ziet (en zo heb het steeds zelf gezien), zal men begrijpen dat het ontbreken van *g*-vormen in het tegenwoordige Rijnlands voor mij geen overwegend bezwaar kon zijn.

Meer in 't bijzonder wil ik nog de kaartjes 4 en 5 (Subj. vorm pron. pers. 2 sg. zonder *j* (inversie) en *g*-prefix) bekijken. De inversie-vorm zonder *j* vindt men in een groot gebied, dat aansluit bij het Duitse *ihr*-gebied en

bijna heel Zuid-Nederland (behalve W.-Vlaanderen) be-
strijkt en van Noord-Nederland N.-Brabant, Limburg,
Gelderland (behalve de N.-W. Veluwe), Overijssel, Drente
en O.-Groningen. Ik heb trachten aan te tonen dat het
verlies van de anlauts-*j* in het pron. pers. 2 sg. (of plur.)
zich van het Rijn-Maas-gebied uit heeft verspreid. Des-
niettemin heeft de niet-inversie-vorm in een groot gedeelte
van het Rijn-gebied en het aangrenzende Nederlandse
gebied geen *i*- maar *g*-anlaut. Ik heb dit toegeschreven aan
een jongere ontwikkeling, een Rijnlandse nieuwvorming
die eveneens carrière heeft gemaakt, zij het niet zo reus-
achtig als zijn voorganger, de *j*-loze vorm.

Op dezelfde wijze stel ik mij de verhouding tussen
gier-geer en *ier-eer* voor. Ik meen dat *gier-geer* een Rijn-
landse nieuwvorming is, die zich van het Rijn-Maas-gebied
uit noordwaarts tot in Drente toe heeft verspreid. Vervol-
gens zou uit het Zuiden de „*uder*”-vorm weer in het Rijn-
land zijn binnengedrongen die (*uder* × *gieder* = *ieder*)
het aanzijn zou hebben gegeven aan de mengvorm *ier, eer*.
Deze nieuwe vorm *ier, eer* zou dan een verbreidings-gebied
gekregen hebben, dat eenigszins te vergelijken is met dat
van *gij*, enz.

Nog om een andere reden kan mijn beschouwing over
gij hier van dienst zijn. Dr. van Haeringen zegt: „In het
Nederlands werd een spirantische *j* vóór palatale vocaal
vaak tot *velaire*, aanvankelijk wel postpalatale *g*: een
dissimilatieproces dat ten doel had de consonant scherper
te differentiëren van de op dezelfde plaats gearticuleerde
klinker”. Nu moet ik een groot woord uitspreken, dat ik
niet ten volle verantwoord kan, maar het moet er toch
maar uit: ik geloof niet aan dit dissimilatieproces! Als men
deze klankontwikkeling kan aannemen, ligt de door
Dr. v. H. gegeven voorstelling over het ontstaan van
gier, geer voor de hand. Ik heb deze mogelijkheid zelf

ook overwogen, maar ik kon niet geloven in $j > g$ voor
palatale vocaal en dat deed mij zoeken naar een andere
verklaring. Welnu, als *g* voor *j* niet fonetisch te verklaren is,
zit er niet veel anders op dan een *g*-prefix aan te nemen.
In mijn bovengenoemd artikel heb ik getracht *gij* met
behulp van dit *g*-prefix te verklaren: **ji* verliest zijn *j*-
onder invloed van *ihr*, de aldus ontstane vorm **i* wordt
met een (collectief) *g*-prefix versterkt tot *gi*. In mijn *uier*-
studie heb ik geprobeerd de verhouding tussen de grond-
vorm **euder* en *gier, geer* met een dergelijk *g*-prefix te
verklaren. De andere gevallen van $j > g$ laten zich wel-
licht ook op deze wijze behandelen (vgl. Tschr. 56, 252
noot over mnl. *ghien*).

Ziehier dus waarom het **ga*-compositum uit de lucht
is komen vallen! Hoe hebben wij ons dat **ga*-compositum
voor te stellen? vraagt Dr. v. Haeringen nader. We kunnen
zeker niet uitgaan van een grondvorm **ga-eudr-ia-*,
want dan zou, zoals hij volkomen terecht opmerkt, in
de oostelijke dialecten een vorm **giere* bekend moeten zijn
en dat is niet het geval. We moeten hier niet van een
-ia-stam, maar van een *-a*-stam uitgaan. Is een dergelijke
vorming denkbaar?

Ik moet bekennen dat ik alleen maar collectieve com-
posita gevormd met een verbaal substantief, bv. *gebit*,
geschot, geweer, gewoud (geweld), ter vergelijking kan aan-
voeren. Volkomen overtuigend is het wellicht niet, maar
a priori verwerpelijk is mijn veronderstelling toch even-
min, naar het mij voorkomt.

Ik wil een andere mogelijkheid, die mij pas later te
binnen schoot, hier ook nog even vermelden nl. dat *gier*,
geer te vergelijken zou zijn met formaties als *gezuster*
(*Geschwister*), m. a. w. dat *het gier* uit een plur. *de gier*
geabstraleerd zou zijn. Erg waarschijnlijk lijkt mij deze

mogelijkheid niet, ik vermeld haar alleen volledigheidshalve.

Tot zover over het art. van Dr. v. Haeringen. Er is verder nog niet zo veel kritiek op mijn studie losgekomen die hier tegelijkertijd beantwoord zou kunnen worden. Ik vermeld slechts een art. van J. Naarding in Onze Taal-tuin, dat zich bezwaarlijk voor bespreking leent, omdat de schrijver ten enenmale afwijzend staat tegenover de dialectgeografische methode.

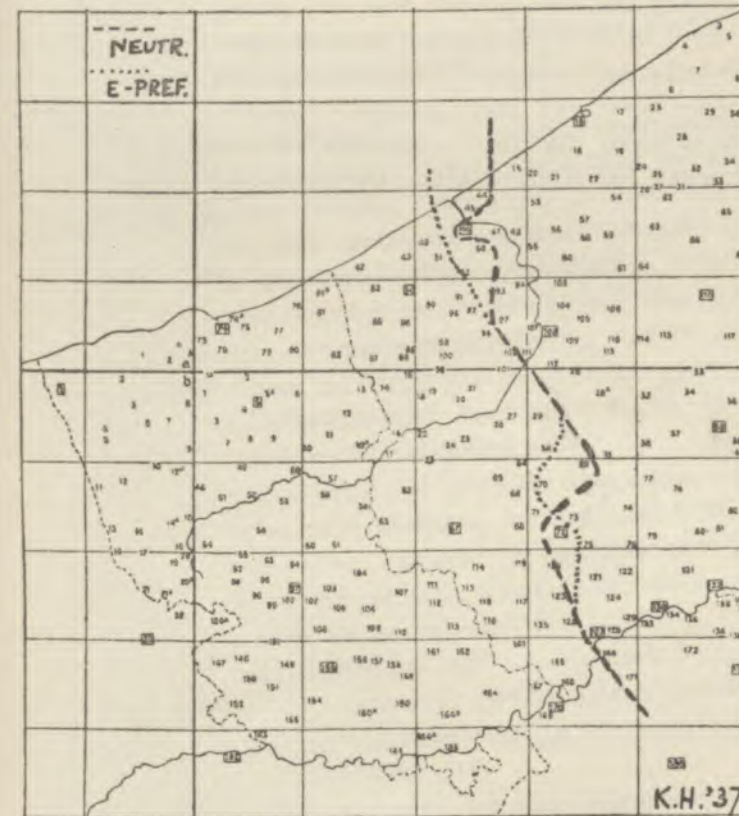
Prof. Kloeke maakte mij mondeling een aantal opmerkingen, waarvan ik hier een enkele wil noemen. Prof. K. opperde nl. de vraag of bij het verdwijnen van het woord *uur* voor speen ook de homonymie met *uur*, hora, een rol gespeeld kon hebben. Opmerkelijk is, dat in Friesland, waar *oer* bewaard is, geen homonymie optreedt. „Hora” is daar nl. *oere*. In Stellingwerf en N. Overijsel ontbreekt de homonymie eveneens, doordat „speen” daar de vorm *uder* (of *utter*) had bewaard.

Ten slotte wil ik nog een verzuim goedmaken. Ik heb nl. vergeten het geslacht van de *uier*-woorden te behandelen, ofschoon ik daar wel het nodige materiaal voor verzameld had. In N.-Nederland zijn de benamingen van de *uier* over 't algemeen onzijdig (behalve *mamme*), in Z.-Nederland zijn ze over 't algemeen mannelijk behalve in het uiterste Westen van W.-Vlaanderen en in Frans-Vlaanderen, waar ze weer onzijdig zijn. N.-Brabant vormt een overgangsgebied tussen Noord en Zuid, Limburg gaat met Z.-Nederland mee.

Jaar enz. en *gier* enz. zijn dus steeds onzijdig. Die komen in het Zuiden niet voor. *Uier* daarentegen is in het Noorden meestal onzijdig, in het Zuiden mannelijk. *Elder* is in Z.-Holland en op de Zeeuwse eilanden, alsmede in het Westen van W.-Vlaanderen onzijdig, maar in de

rest van W.-Vlaanderen en W. Zeeuws-Vlaanderen mannelijk.

Ik vestig in 't bijzonder de aandacht op het onzijdige geslacht in de Westhoek van Z.-Nederland (zie het kaartje).

De vormen in Frans-Vlaanderen zijn *uder* en *ujer*, in W.-Vlaanderen heerst daarentegen *elder*. Het geslacht is echter steeds onzijdig. Dit is een relictgebied. De grens van het onzijdige geslacht is ook ten naaste bij de grens van het e-prefix in de part. perf. (*edaan*, enz.). Wij mogen aannemen dat *elder* ook in het overige deel van

W.-Vlaanderen en Zeeuws-Vlaanderen vroeger onzijdig is geweest en dat het mannelijk geslacht uit het Oosten Vlaanderen is binnengedrongen. Brabant moet dus de haard zijn van het mannelijk, de rest van Nederland had onzijdig geslacht.

Zou dit wellicht hiermee samenhangen dat in het hele Nederlandse taalgebied oorspronkelijk een onzijdig woord **jader*, *jeder*, enz. heeft geheerst? Hebben de verschillende benamingen die dit oorspronkelijke woord hebben verdrongen het geslacht ervan overgenomen?

K. HEEROMA.

Van Gendarme tot Rijkswachter

door Dr. JAN GRAULS.

De termen *gendarme* en *gendarmerie* vormen een brokje geschiedenis van Vlaamsch-België. Hoeveel artikelen zou men er sedert 1830 niet over geschreven hebben? Wie heeft er niet zijn woordje over meegepraat? Hoeveel Vlamingen hebben hun hersenen niet vermoeid om een behoorlijke, zuiver Vlaamsche vertaling van deze woorden te vinden?

Thans is men eindelijk tot rust gekomen. In het jaar onzes Heeren 1932 hebben *gendarme* en *gendarmerie* den genadeslag gekregen en zijn ze, officieel althans, vervangen door *rijkswachter* en *rijkswacht*. Zoo is Vlaanderen van vreemde smetten vrij! Het heeft echter draad gekost.

Onze grootouders moesten zich tevreden stellen met het opschrift *Gendarmerie nationale*. Ze begrepen er wel niets van; dat was immers niet noodig; de gendarmen zouden zelf de beteekenis van hun naam wel doen voelen.

Onze ouders gingen al een stap verder; hun gaf men te lezen: *Gendarmerie nationale* — *Nationale gendarmerie*. Dat was de tijd der alleenzaligmakende tweetaligheid. Een op bezuinigingen loerende pennelikker vond dat dit tweetalig opschrift zonder bezwaar kon vereenvoudigd worden, zonder daarom zijn tweetalig karakter te verliezen en voortaan las men in de voornaamste gemeenten van Vlaamsch-België: *Nationale gendarmerie nationale*! Op die wijze werden de wetten van het Belgische volk